

УДК 376.015.3

АНДРІЙ СВАТЬЄВ

(Запоріжжя)

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КЕЙС-СТАДІ У ПІДГОТОВЦІ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ

Представлено авторський підхід до використання відомого методу «кейс-стаді» у підготовці майбутніх тренерів-викладачів. На прикладі створеного викладачами спортивних дисциплін кейса «Спортивне тренування, навантаження та обладнання» проілюстровано можливості його методичного потенціалу і варіанти впровадження в практику підготовки студентів.

Ключові слова: тренер-викладач, метод «кейс-стаді», практичне заняття, методичний потенціал.

Набуття практичних умінь і навичок є важливою складовою професійної підготовки майбутніх тренерів-викладачів. При вирішенні типових професійних завдань оцінюються знання теоретичних основ, а також уміння мислити логічно, аналізувати інформацію, робити узагальнення. На основі нових інформаційних технологій і методів навчання є можливим змінити роль викладача, зробити його не тільки носієм, але й керівником, ініціатором самостійної творчої роботи студента [4, с. 23].

У сучасних умовах розвитку ринку освітніх послуг та вимог епохи інформаційних технологій викладання має поєднувати в собі вироблені практикою традиції та інтерактивну модель навчання. Незважаючи на те, що вивчення кожної дисципліни робить свій внесок у формування і виховання особистості майбутнього професіонала за допомогою методів, характерних для конкретного навчального предмета, цього недостатньо для формування таких професійно важливих якостей особистості, як комунікативність, конкурентоспроможність, уміння прогнозувати тощо.

Саме з цих причин є необхідність розробки нових методичних підходів, що, з одного боку, подолають відсутність спряженості злагожденості в організації навчання з окремих дисциплін, а з іншого, забезпечать єдність цих методичних підходів у змістовій та виховній лініях у процесі підготовки майбутніх тренерів-викладачів.

Активні та інтерактивні моделі навчання базуються на впровадженні інноваційних методів: проблемного викладу, презентації, дискусії, кейс-стаді, робота в групах,

мозкового штурму, критичного мислення, вікторини, міні-дослідження, ділові та рольові ігри, бліц-опитування, анкетування тощо. Сам процес передачі інформації побудовано на принципі взаємодії викладача і студента [2, с. 9; 8, с. 14].

Деталізуємо поняття «активні» та «інтерактивні» методи навчання.

Активні методи навчання – це навчання, що дає можливість студентам у парах, мікрогрупах або малих групах шляхом спостережень, дослідів та випробувань різних можливостей розв'язувати навчальне завдання чи проблему. Інтерактивні методи навчання – це навчання, що дає можливість тим, хто навчається, у парах, мікрогрупах, або малих групах опрацьовувати навчальний матеріал, розмовляючи, дискутуючи та обговорюючи різні точки зору. Слово «інтерактивне» складається з двох слів «інтер» та «активне». Перша частина слова – «інтер» – це приросток (префікс). Він походить із латинського «*inter*». У латині «*inter*» означає «взаємно», «обопільно», «вкупі», «спільно», «між». Друга частина слова – «активне», також походить із латини – від слова «*activus*». Воно означає – «рухливе», «діяльне», «жваве», «енергійне» [1, с. 148].

Визначимось, що «інтерактивне навчання» – це технології навчання, які дають можливість студентам та сприяють спільно, взаємно, обопільно та вкупі, жваво, енергійно й рухливо займатися під час навчального процесу.

Основними критеріями інтерактивної моделі навчання є: можливість неформальної дискусії під час вільного викладу матеріалу, менша кількість традиційних за формою проведення лекцій, але більша – активних та інтерактивних форм проведення семінарів, ініціатива студентів, наявність групових завдань, що вимагають колективних зусиль, постійний контроль під час семестру, виконання письмових робіт тощо.

Завдання інтерактивного навчання можна згрупувати в такий спосіб: підвищити інтерес майбутніх тренерів-викладачів до дисципліни, що вивчається; наблизити навчання до практики повсякденного життя (шляхом формування навичок ефективної комунікації, адаптації до змінних умов життя, навчання навичок урегулювання конфліктів); навчити прийомам отримання нового знання.

Багатьма науковцями інтерактивне навчання відноситься до інновацій (С. У. Гончаренко [2], Г. К. Селевко [8] та ін.). Звернемося до одного з визначень інноваційних освітніх технологій. Виокремлюють три типи таких технологій: *радикальні* (перебудова процесу навчання або його великої частини); *комбіновані* (поєднання низки відомих елементів або технологій у нову технологію або метод навчання); *модифіковані* (поліпшення методу або технології навчання без суттєвих їх змін). Розвиток таких технологій відбувається за напрямками: репродуктивне навчання (індивідуальне навчання, персоніфіковане навчання); дослідницьке навчання (процес вибудовується як пошук пізнавально-прикладних, практичних відомостей); розробка моделей навчальної дискусії; організація навчання на основі ігрових моделей (включення в навчальний процес імітаційного та рольового моделювання) [4, с. 30].

Метод «кейс-стаді» належить до комбінованих технологій і є досить популярним на Заході та визнаним ефективним у багатьох вишах України. Зазначений метод дозволяє об'єднати теорію і практику, сприяє формуванню у студентів аналітичного мислення, розвиває здібності приймати нестандартні та оригінальні рішення, навчає аналізувати широкий спектр інформації, розвиває ініціативність.

Отже, насамперед з'ясуємо, що ж вкладається в сутність поняття «кейс-стаді». Уперше термін «кейс-стаді» було використано на початку ХХ століття. Як метод *case-study* вперше застосовано в навчальному процесі Гарвардської школи бізнесу (*Harvard Business School*) у 1921 році. Саме в Гарварді було розроблено перший підручник із написання ситуаційних управ та перші кейсові ситуації для навчання студентів бізнес-дисциплін. Повсюдне поширення методу в світі почалося в 70-80-і роки ХХ століття, тоді ж метод отримав популярність і в СРСР. Аналіз ситуацій почав використовуватися в процесі навчання управлінців, в основному на економічних спеціальностях ВНЗ, у першу чергу як метод навчання прийняттю рішень [6, с. 18; 9, с. 30].

З методичної точки зору кейс – це спеціально підготовлений навчальний матеріал, що містить структурований опис ситуацій, що запозичені з реальної практики. У перекладі з англійської кейс – випадок, кейс-стаді – навчальний випадок. Класичним є визначення поняття «кейс-стаді» як опису ситуації, що реально існувала. У загальному вигляді кейс охоплює такі компоненти: опис ситуації; наявність конфлікту інтересів або проблеми; наявність кількох альтернативних варіантів вирішення.

У літературі цей метод також названий як аналіз конкретних навчальних ситуацій – метод навчання, призначений для вдосконалення навичок і отримання досвіду в таких галузях: виявлення, відбір і рішення проблем, робота з інформацією – осмислення значення деталей, описаних в ситуації; аналіз і синтез інформації й аргументів; робота з припущеннями і висновками; оцінка альтернатив; прийняття рішень; слухання та розуміння інших людей, навички групової роботи [4, с. 25; 5, с. 30; 10, с. 95].

Отже, центральним поняттям є ситуація, тобто набір змінних, коли вибір будь-якої з них впливає на кінцевий результат. У кейс-стаді принципово заперечується наявність єдиного правильного рішення. Завдяки цьому методу навчання, студент самостійно повинен прийняти рішення обґрунтувати його. Метод кейс-стаді – це метод навчання, завдяки якому студенти і викладач беруть участь у безпосередньому обговоренні ділових ситуацій або завдань.

Важливою особливістю кейс-стаді є його ефективна сполучуваність із різними методами навчання. У таблиці 1 представлено можливості інтеграції різних методів при організації роботи з кейсом.

Таблиця 1

Можливості інтеграції різних методів у кейс-стаді

Метод, інтегрований у кейс	Характеристика його ролі у кейс-методі
Моделювання	Побудова моделі ситуації
Системний аналіз	Системне уявлення та аналіз ситуації
Проблемний метод	Презентація проблеми, що є основою ситуації
Мисленнєвий експеримент	Спосіб отримання знання про ситуацію завдяки її мисленнєвому перетворенню
Метод класифікації	Створення упорядкованих переліків якостей, що складають ситуацію
Ігровий метод	Уявлення варіантів поведінки суб'єктів ситуації
Дискусія	Обмін поглядами щодо проблеми та шляхів її вирішення
«Мозкова атака», «Мозковий штурм»	Генерування ідей щодо ситуації
Дебати	Обмін думками, консенсус

Як засвідчує таблиця, різні методи навчання студентів достатньо успішно можуть бути інтегровані в підготовку майбутніх тренерів-викладачів під час використання методу кейс-стаді в освітньому процесі.

Метою статті є визначення методичного потенціалу кейс-стаді у процесі підготовки тренерів-викладачів до майбутньої професійної діяльності.

З метою визначення ролі та місця кейс-стаді в процесі підготовки майбутніх тренерів-викладачів нами було проведено анкетування студентів та викладачів спортивних дисциплін. Поміж запитань щодо впровадження інноваційних технологій було запитання, що торкалося безпосередньо активних та інтерактивних технологій. Наведемо приклад: У цьому завданні в хаотичному порядку подано активні та інтер-

активні методи навчання. Розпізнайте їх і дайте відповідь у вигляді переліку певних цифр, вибраних із порядкових номерів:

a. ігрові вправи;	e. обговорення проблеми в командах та парах;
b. практичні завдання;	f. тренінг;
c. рольові та ділові ігри;	g. «круглий стіл»;
d. мозкові штурми;	h. кейс-стаді.

Відповідь:

Активні методи навчання _____; _____; _____; _____; _____; _____;

Інтерактивні методи навчання _____; _____; _____; _____; _____; _____.

Інша відповідь _____.

Аналіз результатів опитування респондентів показав, що зі 100 опитаних майбутніх тренерів-викладачів, які навчаються у ВНЗ, до активних методів навчання віднесли майже всі перелічені пропозиції 95 %, тоді як до інтерактивних було віднесено ігрові вправи та практичні завдання (3 %). Лише 2 % студентів вважає кейс-стаді інтерактивним методом. На запитання анкети з уточненням визначення терміну «кейс-стаді» впоралися ті ж самі респонденти. Наступне запитання щодо бажання респондентів навчатися за новими технологіями отримало позитивну відповідь у 100 % студентів.

Отже, можна зробити висновок, що кейс-стаді як інтерактивний метод навчання позитивно сприймається студентами, які вбачають у ньому гру, що забезпечує засвоєння теоретичних положень та оволодіння практичним використанням матеріалу. Не менш важливо і те, що аналіз ситуацій впливає на професіоналізацію студентів, сприяє їхньому дорослішанню, формує інтерес та позитивну мотивацію навчання.

У цілому, виокремлюється кілька типів завдань для кейсів. Один із них – структурований (*highly structured*) «кейс», у якому дається мінімальна кількість додаткової інформації. При роботі з ним студент повинен використати певну модель або формулу. Вважається, що у завдань цього типу існує оптимальне рішення, і «політ фантазії» при їх аналізові може виявитися не цілком доречним. Інший тип – «невеличкі нотатки» (*short vignettes*), що містять, як правило, 1-10 сторінок тексту й одну-дві сторінки додатків. Вони знайомлять тільки з ключовими поняттями, так що при їх розгляді студент повинен спиратися ще й на власні знання.

Великі неструктуровані «кейси» (*long unstructured cases*) обсягом до 50 сторінок – це, мабуть, найскладніший з усіх видів навчальних завдань такого роду. В них дається дуже докладна інформація, в тому числі й абсолютно непотрібна. Найнеобхідніші для аналізу відомості, навпаки, можуть бути відсутні. Студент повинен вчасно розпізнати такі «каверзи» і гідно впоратися з ними. Бувають також завдання, де студенти та викладачі виступають у ролі дослідників. Розглядаючи такі кейси (*ground breaking cases*), потрібно не тільки використати вже засвоєні теоретичні знання чи практичні навички, а й запропонувати щось нове [7, с. 10; 9, с. 50].

На формуальному етапі експериментальної роботи нами було розроблено кейс-стаді до дисципліни «Теорія спортивного тренування з основами методик» із урахуванням майбутньої професійної діяльності тренерів-викладачів. Матеріал, що добрався, давав можливість спрямовано і всебічно готувати спеціалістів найширшого профілю, здатних працювати з різними віковими і соціальними контингентами населення, а саме: вчителя фізичної культури, викладача фізичного виховання, тренера-викладача з обраного виду спорту.

Дисципліна «Теорія спортивного тренування з основами методик» складається з 4-х модулів. У першому модулі є розділ «Спортивне тренування і напрями його вдосконалення». Наведемо приклад – заняття 10.

Тема: Навантаження в спорті.

План: 1. Навантаження в спорті та його вплив на організм спортсменів.

2. Характеристика навантажень, що використовуються в спорті.

Передусім зазначимо, що кейс-метод є способом мислення викладача, його особистою парадигмою, що дозволяє по-іншому думати і діяти, оновити свій творчий потенціал. Дії в запропонованому нами кейсі було подано в описі, їх необхідно було осмислити (наслідки, ефективність), тому що вироблення моделі практичної дії вважаємо ефективним засобом формування професійних якостей студентів.

До теми, що розглядається, нами було обрано практичний кейс, який відображує абсолютно реальні життєві ситуації. Основне завдання практичного кейса полягає в тому, щоб детально й докладно відобразити життєву ситуацію. За суттю справи розроблений кейс створював практичну, «діючу» модель ситуації. Навчальне призначення такого кейса зводилося до тренінгу студентів, закріплення знань, умінь і навичок поведінки (прийняття рішень) у даній ситуації. Кейс «Спортивне тренування, навантаження та обладнання» був максимально наочним і детальним. По-перше, кейс відображував типові ситуації, найбільш поширені в житті, і з якими доведеться зіткнутися спеціалісту в процесі професійної діяльності. По-друге, в навчальному кейсі перше місце посідали навчальні та виховні завдання, що зумовлено значним елементом умовності при відображенні в ньому життя. Він дозволяв студентам бачити в ситуаціях типові і зумовлював здатність аналізувати ситуації за допомогою використання аналогії.

Розроблений нами кейс спирався на сукупність певних дидактичних принципів, а саме: індивідуальний підхід до кожного студента, урахування його потреб і стилю навчання, що передбачає збір максимуму інформації про студентів ще до заняття; забезпечення студентів достатньою кількістю наочних матеріалів, які торкаються завдань (статті в пресі, відео-, аудіокасети та CD-диски, продукція та каталоги компаній, діяльність яких аналізується); не завантаження студента великим обсягом теоретичного матеріалу, концентрація лише на основних положеннях; забезпечення доступності викладача для студента, який повинен мати можливість у будь-який час звернутися до нього; формування у студентів навичок самоменеджменту, вміння працювати з інформацією; акцентування уваги на розвитку сильних сторін студента.

Наведемо коротку інформацію і завдання.

Студентам необхідно відвідати крамницю спортивних товарів, який, виходячи з реклами, «пропонує неймовірно комфортні надувні санки-ватрушки (Тюбінген) для сноутюбінга зі зручним буксирним ременем. Вони не займають багато місця в спущеному стані. Зате, коли знадобляться, їх можна легко надути за допомогою автомобільного насоса.

Характеристика знаряддя № 1: санки-ватрушка (Тюбінген) для тренування та катання сніжними схилами, для веселого відпочинку з друзями та дітьми. Міцна конструкція надувних санок-ватрушок дозволяє витримувати вагу від 60 до 150 кг. Надувні санки-ватрушки поєднують масу переваг. Спеціальне полімерне покриття дозволяє ковзати по будь-якому снігу (навіть по мокрому і липкому). Безпека забезпечується більш надійним пристроєм і кріпленням, ручки з міцної стропи витримують будь-яке навантаження.

Діаметр: 1,1 м. Вага: 2,7 кг. Навантаження: не більше 100 кг. Матеріал низу: тканина ПВХ підвищеної міцності (650 гр. / кв. м). Матеріал верху: Cordura. Ручки зі стропи. Буксирувальний трос зі стропи. Упаковується в компактний чохол трикутної форми, застібається на блискавку.

Характеристика знаряддя № 2: санки-ватрушка (Тюбінген) для тренування та катання по сніжних схилах, для веселого відпочинку з друзями та дітьми.

Діаметр: 0,95 м. Вага: 2,4 кг. Навантаження: не більше 120 кг. Виготовлена «ватрушка» з фінської тканини «Scantarg» щільністю 650 гр. / м² (верх) і 900 гр. / м² (дно). Матеріал має стійкість до ультрафіолету і грибків, не рветься при навантаженні і відмінно ковзає схилами.

«Ватрушку» забезпечено буксирним ременем і ручками з міцної стропою, санки

комплектуються автомобільною камерою російського виробництва, виготовленої з бензостійкої гуми, що не боїться низьких температур. На камері встановлено стандартний ніпель, тому накачування камери може відбуватися як велосипедним, так і автомобільним насосом, компресором. Полімерне покриття тканини чохла забезпечує максимальне ковзання не тільки по пухкому снігу і твердому льоду, але також і по мокрому снігу під час відлиги без налипання на днище санок. Центральне посадочне місце в чохлі дозволяє комфортно розміститися – два сектори зшиті між собою, забезпечені блискавкою, що запобігає від попадання всередину дрібного сміття і снігу. Бічні ручки і петля пристроєна надійними хрестоподібними швами і посилені міцною стропою. Робоча температура експлуатації від – 45 до + 70 °С.

Отже, студенти отримували характеристику знаряддя, необхідні каталоги, умовну суму грошей для придбання спортивного обладнання. Кожна підгрупа повинна дібрати найбільш оптимальний варіант, або відмовитися від придбання, довівши своє рішення. На практичних заняттях студенти готували презентації з досліджуваних тем, виступали в групі. Це дозволяло майбутнім тренерам-викладачам зрозуміти складності виступів перед аудиторією і критично ставиться до добору матеріалу.

Зауважимо, що, педагогічний потенціал кейс-методу виявився набагато більшим, ніж у традиційних методів навчання. Викладач і студенти постійно взаємодіяли, обирали форми поведінки, стикалися один з одним, мотивували свої дії, аргументували їх. Наявність у структурі кейс-методу суперечок, дискусій, аргументації досить сильно тренувала учасників обговорення, вчила дотримання норм і правил спілкування. Виявилось, що навантаження на викладача було достатньо високим, він повинен бути достатньо емоційним упродовж усього процесу навчання, вирішувати і не допускати конфлікти, створювати атмосферу співробітництва і конкуренції одночасно, і найголовніше, забезпечувати дотримання особистих прав студентів.

Особливість роботи викладача, практикуючого кейс-метод, полягає в тому, що він не тільки реалізує максимально свої здібності, але й розвиває їх. Основний зміст діяльності викладача спортивних дисциплін охоплює виконання декількох функцій – навчальної, виховної, організаторської та дослідницької, які сприймаються в єдності.

Якщо в реальній діяльності ці функції досить часто реалізуються окремо, то в процесі викладання кейсів спостерігається їх синкретична, органічна єдність. Аналіз результатів анкетування студентів і викладачів довів необхідність розробки та запровадження методу кейс-стаді набагато ширше, ніж це відбувалося до початку експериментальної роботи. Викладачами було запропоновано теми до розробки не лише практичних, але й наукових та дослідницьких кейсів.

Аналіз розроблених і проведених нами кейсів дає підстави стверджувати, що звернення до методу кейс-стаді доречно в тих ситуаціях, коли пропонується для вивчення об'єкт має складний характер, охоплює безліч важко контрольованих динамічних зв'язків. Тому на початковому етапі використання методу «кейс-стаді», логічно провести практичну роботу (спочатку індивідуальну, потім в малих групах по 2-3 особи),

пов'язану з вивченням і розглядом певної ситуації. Це можуть бути невеликі завдання, в основному з текстом, в якому описана ситуація, що вимагає вирішення. Варіантів може бути кілька, а завдання студента – аргументовано відстояти свою точку зору.

Метод «кейсів» також забезпечує послідовний перехід від оволодіння професійними знаннями до самостійного використання професійних функцій, дозволяє студенту зрозуміти міжпредметні зв'язки, а також здійснити зворотний зв'язок не тільки на рівні знань, але й умінь.

Подальшу розробку проблеми вбачаємо у підготовці універсального кейс-стаді для кожного року навчання майбутніх тренерів-викладачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Гузев В. В. Образовательная технология: от приема до философии / В. В. Гузев / М. : Сентябрь, 1996. – 112 с.
3. Козина И. Case study: некоторые методические проблемы / И. Козина // Рубеж. – 1997. – № 10-11. – С. 177-189.
4. Лазарев В. А. Кейс-технологии в проектной деятельности и профессионализме: уч.-метод. пособие [для препод. образов. учрежд.] / В. А. Лазарев, С. Н. Штанов. – Н. Новгород : Дятловы горы, 2009. – 180 с.
5. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих закладів освіти // Педагогічна підготовка вищих навчальних закладів: матеріали міжвузівської науково-практичної конференції. – Харків : ОВС, 2002. – 164 с.
6. Новик М. М. Современные технологии в образовании / М. М. Новик // Новые знания. – 1999. – № 3. – С. 17-21; № 4. – С. 32-62; 2000. – № 2-3. – С. 68-75.
7. Сагиндыкова Ю. А. Метод case-study и его применение в образовательном процессе / Ю. А. Сагиндыкова // Вестник КАСУ. – 2008. – № 1. – С. 8-12.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
9. Смолянинова О. Г. Инновационные технологии обучения студентов на основе метода Case Study / О. Г. Смолянинова // Инновации в российском образовании: сб. – М. : ВПО, 2000. – С. 23-45.
10. Тимохов В. И. Кейс: средство массового обучения ТРИЗ / В. И. Тимохов // Труды Международной конференции «Три поколения ТРИЗ» и Саммита разработчиков ТРИЗ. – СПб. : Сфера, 2006. – С. 91-96.

АНДРЕЙ СВАТЬЕВ

МЕТОДИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ КЕЙС-СТАДИ В ПОДГОТОВКЕ ТРЕНЕРОВ-ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ

Представлен авторский подход к использованию известного метода кейс-стади в подготовке будущих тренеров-преподавателей. На примере созданного преподавателями спортивных дисциплин кейса «Спортивная тренировка, нагрузки и оборудование» проиллюстрированы возможности его методического потенциала, и варианты внедрения в практику подготовки студентов.

Ключевые слова: тренер-преподаватель, метод кейс-стади, практическое занятие, методический потенциал.

ANDRY SVATIEV

METHODICAL POTENTIAL OF CASE-STUDY IN PREPARATION OF TRAINERS TEACHERS

The author's approach to the usage of the known method of case-study in preparation for future coaches-teachers is presented. On the example of briefcase "Sports training, loading and equipment" created by teachers of sporting disciplines the possibility of its methodological potential and options for its implementation into practice of students training are illustrated.

Keywords: coach-teacher, case-study method, practical training, methodological potential.

Одержано 21.03.2012, рекомендовано до друку 25.04.2012.